

KUO SVARBI ISTORIOGRAFIJOS ISTORIJA? ISTORIKŲ IDENTITETO PROBLEMAS LIETUVOS ISTORIOGRAFIJOJE*

Aurimas Švedas

Doktorantas
Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto
Istorijos teorijos ir kultūros
istorijos katedra
Tel. 268 72 88

Aurelijus Gieda

Doktorantas
Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto
Istorijos teorijos ir kultūros
istorijos katedra
Tel. 268 72 88

Balansuodami ant intelektualinio chuliganizmo ribos drįstame teigti, jog istoriografijos tyrinėtojai pas mus yra savotiškos „pasakų pabaisos“, kitaip tariant – lietuviškoje istorijos mokslo tradicijoje istorikų akademinė autorefleksija vis dar yra retenybė. Į mūsų disciplinos lauką kol kas sunkiai randa kelią XX amžiaus šeštajame–septintajame dešimtmetyje ypač aštriai keltas klausimas, kamavęs daugelio disciplinų atstovus. O būtent: „Kas mes esame?“ ir „Kaip apibrėžti tai, kuo mes užsiimame?“ Pastarosios kolizijos suvokimas leido mums šiam pranešime iškelti porą klausimų. Pirmasis: „Kokias galimybes turi nūdienos istorikų bendruomenė įgyvendinti suvažiavime keliamus tikslus, neturėdama conceptualios istoriografijos istorijos?“ Antrasis: „Ar šiandien pas mus egzistuojanti istoriografijos istorijos forma yra

įgali tapti diskusijų, kuriose kūrybiškai interpretuojama lietuviškosios istoriografijos patirtis, bandoma susiorientuoti šiandieniniuose mokslo struktūros ir istorikų identiteto pokyčiuose bei nužymimos tolesnės raidos gairės, partneriu?“ Ką tik iškelti klausimai suponuoja mūsų pranešimo uždavinius: 1. įvertinti istoriografijos istorijos svarbos ir kompetencijos ką tik minėtose diskusijose bei autorefleksijoje aspektą; 2. suformuluoti keletą darbinių hipotezių būsimiems lietuviškosios istorikų bendruomenės identiteto tyrimams.

Tačiau visų pirma derėtų padaryti vieną išlygą. Pas mus egzistuoja istoriografijos istorijos bandymai žvelgti į praeities tyrimų raidą instituciškai ir biografiškai, gilintis į atskirų probleminių klausimų sprendimo peripetijas, signalizuoti tam tikrų mokyklų ar kryptų genezę bei sklaidą. Vis dėlto šių išteklių nepakanka norint atsakyti į daugelį klausimų, kuriuos kelia šiuolaikiniai istoriografijos pokyčiai ir istorikų identiteto slinkty. Tokių aktualių proble-

* Šis pranešimas skaitytas pirmajame Lietuvos istorikų suvažiavime, vykusiam 2005 m. rugsėjo 15–17 dienomis Vilniuje.

minių klausimų, žvelgiant į Lietuvos istoriografijos tradiciją, galima pateikti ne vieną¹.

Probleminiai istoriografijos klausimai padeda mums įsisaugoti, jog istoriografijos istorijos tyrimo sėkmingumą nėra paskiras istorikas ar profesinė grupė bei pastarųjų tam tikro laiko įdirbio ar idėjų sumavimas. Į jos tyrimo akiratį turi patekti dar ir tokie dėmenys kaip valdžia, visuomenė, mokslo politika, tarpdisciplininiai ryšiai, diskursų sklaidos ypatumai ir pan. Tai sąlygoja platesnę istoriografijos istorijos sampratą², kurios svarbą mes ir norime išryškinti šiame pranešime. Šioje sampratoje istoriografijos istorijai tenka užsiimti tarpdisciplininių ir kompleksinių priegū paieškomis, savo diskusijos partneriais paverčiant istoriografijos teoriją, idėjų istoriją, diskursų tyrinėjimus, mokslo sociologiją, politinės ir visuomeninės minties istoriją.

Būtų pernelyg paprasta istoriografijos istorijos aktualumą pagrįsti tradiciškai, t. y. – „baltų dėmių“ naikinimo strategija. Tiek Vakaruose, tiek Rytuose egzistuoja specialūs istoriografijos istorijos tyrimo padaliniai, solidžios tęstinių leidinių ir žurnalų serijos, o Lietuvoje turime keletą universitetinių kursų³, vos vieną kitą šiai problematikai skirtą leidinį⁴ ir keletą disertacijų⁵ bei studijų⁶. Ši aplinkybė tarytum leistų formuluoti prielaidą, kad tai, kas yra kitur, turi teisę egzistuoti ir čia, kaip daugybė kitų panašių dalykų. Vis dėlto akivaizdu, kad toks disciplinos svarbą pagrindžiantis argumentas mūsų svarstymo lauke jau yra nebepakankamas, ypač bandant operuoti ne tik istorijos mokslo žinių kaupimo, bet ir jų konteksto, prieštaros, revizijų, poveikio visuomenei klausimais. Kita vertus, ši istoriografijos tyrimų pagrindimo strategija apeina klausimą – „kam viso to reikia?“.

Bandytų konceptualizuoti istoriografijos istoriją, nubrėžti jos raidos perspektyvas ir kartu – kritiškai apmąstyti tradiciją, kaip minėjo-

¹ Siūlome kelis pavyzdžius: 1. Kokie socialiniai-ideologiniai ir akademiniai-metodologiniai procesai nulėmia tam tikrą istoriografijos mokyklų ar krypčių genezę? 2. Kokius tarpukario Lietuvos Respublikos mokslo strategijos simptomus rodo faktas, jog iš poros šimtų tarpukario Lietuvoje gavusių istoriko išsilavinimą asmenų vos keletas galėjo atsidėti mokslo darbui? 3. Kokia mokslų struktūros samprata leido LTSR Mokslų akademijos prezidentui J. Matuliuviui 1960-aisiais „Lietuvos TSR istorijos“ I ir II tomus pastatyti į vieną gretą su leidiniais „Lietuvos TSR paukščiai“, „Lietuvos TSR flora“. „Lietuvos TSR durpynų kadastras“... Čia istorikams tenka mokslinės ir praktinės medžiagos rinkimo darbo grupės vaidmuo. Kokie to padariniai Lietuvos istoriografijos tradicijai? (Žr.: Respublikinės koordinacijos tarybos pirmininko, Lietuvos TSR Mokslų akademijos Prezidento J. Matulio pranešimą Lietuvos Komunistų partijos Centro Komitetui ir LTSR Ministrų Tarybai „Apie mokslinio darbo padėtį respublikoje ir apie kai kurias priemones jam pagerinti bei išplėsti“. (Lietuvos mokslų akademijos archyvas (toliau – LMAA). F. 1, ap. 2, b. 666, l. 14). 4. Ka kaip lietuviškosios istoriografijos diskurso ypatybes gali pasakyti faktas, jog per visą XX amžių pas mus neišsikristalizavo vienas esmingiausių mokslinės polemikos dėmenų – recenzinio straipsnio žanras? 5. Kaip lietuviškoji istoriografinė tradicija savo siužetais atliepė ir atliepia visuomenės poreikius bei istorinės sąmonės transformacijas?

² Išsamiausiai platesnę istoriografijos sampratą pritaikyta klasika tapusiame prof. Zenono Norkaus istoriniame įvade. Žr.: *Norkus Z.* Istorika: istorinis įvadas. Vilnius, 1996, p. 29–42.

³ Istorigrafiniai kursai Lietuvoje susiformavusiose istorijos studijų programose užima kuklią padėtį.

⁴ Pavyzdžiui: Istorigrafija ir atvira visuomenė. Vilnius, 1998; Lietuvos sovietinė istoriografija. Teoriniai ir ideologiniai kontekstai. Vilnius, 1999.

⁵ *Sabajevaitė L.* Istorijos mokslo vystymasis Vilniaus Stepono Batoro universitete 1919–1939 m. Vilnius, 1986; *Lasinskas P.* Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 metais. Kaunas, 2000. Šioje vietoje dar reikėtų paminėti Virgilijaus Krapausko daktaro disertaciją „Nationalism and Historiography: The Case of Nineteenth – Century Lithuanian Historicism“, 2000 metais monografija išleista JAV. Deja, šis tekstas dar nefunkcionuoja mūsų apyvartoje.

⁶ Pavyzdžiui: *Ivinskis Z.* Lietuvos istorija romantizmo metu ir dabar // Lietuvos Katalikų Mokslų Akademijos suvažiavimo darbai. T. III. 1939, p. 320–341; *Jonynas J.* Lietuvos istoriografija // Istorijos baruose. Vilnius, 1984, p. 99–189; *Šidlauskas A.* Istorija Vilniaus universitete XIX a. pirmoje pusėje. Vilnius, 1986.

me, būta. Vis dėlto 1939-aisiais Z. Ivinskiui, įvertinant tarpukario Lietuvos istorikų įdirbį, teko konstatuoti: „*Mums reikia taip pat susiorientuoti ir esamoje situacijoje. Dažnai mūsų darbas panašus yra į prie didelės krūvos besikrapštinėjantį žmogelį, kuris nemato, kas yra anoje jos pusėje*“⁷.

Sovietmečiu egzistavusi istoriografinė refleksija neretai įgydavo karikatūrinės formos. Turime omenyje įvairias užsakomąsias kritikas⁸. O autorefleksijai tikriausiai neliko laiko ir jėgų. Šią situaciją gana gerai pailiustruoja 1966 metų gruodį Istorijos institute vykusiamе posėdyje Juozo Jurginio pasakyta mintis apie tuo metu rengto leidinio „Lietuvos istorijos istoriografija“ likimą: „*autorai [tekstus] pasiėmė pataisyti ir taip išsivaikščiojo*“⁹. J. Jurginiui savo ruožtu paantrino istorikas Rimantas Jasas, konstatuodamas: „*liūdna patirtis su istoriografija*“¹⁰. Atlikti tyrimai leidžia teigti, jog patys reprezentatyviausi žvilgsniai į to meto istoriografiją glūdi archyvuose paskirų pranešimų ar pasisakymų forma ir iki šiol nėra įtraukti į platesnę apyvartą¹¹.

⁷ *Ivinskis Z.* Lietuvos istorija romantizmo metu ir dabar, p. 341. Simptomiška, jog ši Z. Ivinskio mintis pirmajame Lietuvos istorikų suvažiavime, žvelgiant istoriografinės tradicijos autorefleksijos požiūriu, nuskambėjo net tris kartus.

⁸ Pavyzdžiui: Lietuvos buržuazinių emigrantų istoriografijos kritika: straipsnių rinkinys. Vilnius, 1980; *Bauža Č.* Buržuazinės istoriografijos koncepcijų revoliucinio judėjimo Lietuvoje klausimais kritika: medžiaga lektoriui. Vilnius, 1986.

⁹ LMAA, f. 16, ap. 1, b. 213, l. 23.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Tokių vienalaikių mėginimų apmąstyti sovietinės istoriografijos fenomeną, jos pavidalus, teigiamybes ir neigiamybes pavyzdžiais galėtų būti J. Jurginio pranešimas „Istorijos mokslas Lietuvoje pospaliniu laikotarpiu“, skaitytas Mokslių akademijos Visuomeninių mokslų skyriaus visuotiniame susirinkime 1967 m. birželio 28 d. (LMAA, f. 1, ap. 2, b. 1073, l. 24–39), V. Merkio pranešimas „Istorijos mokslų problemos“, skaitytas Mokslių akademijos Prezidiumo posėdyje, vykusiamе 1987 m. gruodžio 14 d. (LMAA, f. 1, ap. 2, b. 2026, l. 187–199).

1990-ųjų lūžis atvėrė galimybes formuoti kritiniam istoriografijos refleksijos diskursui, tačiau istoriografiją lydintys procesai dar nesukūrė baigtos akademinės transformacijos, o istoriografijos istorija netapo mūsų akademinę savivoką, profesinį identitetą ir aktualius mokslo funkcionavimo visuomenėje klausimus padedančiu spręsti partneriu. Vis dėlto kalbėti apie pozityvias permainas yra pagrindo. Juk jau pats suvažiavimas ir jo keliama tikslai yra neblogo nuoroda, jog istorikų profesinė bendruomenė yra subrendusi „pilietybės regalijas“ suteikti ir istoriografijos istorijai¹². Tačiau bet kuriuo atveju tam tikri duomenys apie pilietybės prašančią subjektą ir jo motyvaciją yra privalomi. Todėl mūsų pranešime svarstomos istoriografijos istorijos sampratos svarbą aptarsime trimis požiūriais: 1. profesiniu; 2. visuomeniniu; 3. egzistenciniu. Šios pastabos greičiau pretenduoja į svarstymo kryptį užuot į viską apimančią žvilgsnį.

Profesinis požiūris

- 1) Istorijos mokslo tradicijos pažinimas leidžia istorikams įvertinti savo pačių darbą, veiklą ir pasiektus rezultatus, lyginant visa tai su jau „klasika“ tapusiais darbais, taip pat – rasti joje sau kelrodžius bei diskusijų partnerius¹³.

¹² Pirmojo Lietuvos istorikų suvažiavimo programoje yra pažymima, jog: „Penkiolikos metų istorijos mokslo raida reikalauja tiek tam tikro rezultatų „suvedimo“, tiek kritiškos savirefleksijos ir sykiu tolesnės plėtotės perspektyvų aptarimo“. Žr.: http://www.milosz.lt/istkat/skelbimai/istoriku_suvaziavimas_2005.pdf

¹³ Klasikiniu tokio kūrybiško santykio su istoriografine tradicija pavyzdžiu galėtume laikyti prancūziškosios „Analu“ mokyklos gimimo ir sklaidos procesą, kai aktyvus santykis su tradicija tapo naujos istoriografinės paradigmos užuomazga. Apie tai plačiau žr.: *Гуревич А. Я.* Исторический синтез и школа „Анналов“. Москва, 1993.

- 2) Istoriografijos raidos trajektorijų pažinimas padeda istorikams susikalbėti, leidamas jiems suvokti, iš kokie konteksto jie ir jų kolegos gauna sąvokas, reikšmes, hipotezes, populiarias metaforas, modelius ir taip toliau.
- 3) Disponavimas bendriausiu istorijos mokslo raidos vaizdiniu padeda praeities tyrinėtojams kalbėtis apie savosios disciplinos tyrimo objektą, metodus, kompetencijos kontūrus ir t. t. Šių klausimų svarstymas, formuojantis dinamišką disciplinos savivoką, taip pat atveria vaisingas dialogo su kitų socialinių bei humanitarinių mokslų atstovais galimybes.
- 4) Istoriografijos istorijos svarstybos leidžia perimti naują mokslo sampratą, pozityvistiniam – „žinių kaupimo“ – modeliui priešpriešinant mokslo revoliucijas ir diegiant alternatyvius mokslo sklaidos vaizdinius, kuriuose atsirastų daugiau galimybių istoriografinių mokslų polilogui¹⁴.
- 5) Savos istoriografinės tradicijos pažinimas gali tapti „įrankiu“, leidžiančiu išvengti tam tikros izoliacijos ir reprezentuoti save vakarietiškoje akademinėje arenoje. Vakaruose sukurtos istoriografijos raidos schemas ne visuomet be išimties tinka XX a. lietuvių istorijos mokslo specifiškai išreikšti. Šiuo atveju tokią situaciją nulėmė XX a. antrosios pusės politinės perturbacijos, kurias Patrik Ouyřednik ironiškai pavadino „nutraukta istorija“¹⁵.

¹⁴ 2–4 punktuose išsakytos ir istoriografijos istorijos svarbą pagrindžiančios nuostatos nėra originalios. Analogiškai argumentuojama ir kitų mokslų istorijos svarba konkrečioms akademinėms bendrijoms. Tokio požiūrio galimybę atvėrė T. Kuhno sukurta mokslo raidos teorija. Žr.: *Kuhnas T. Mokslo revoliucijų struktūra*. Vilnius, 2003.

¹⁵ *Ouyřednik P. Europeana*. Vilnius, 2004, p. 81. Vakarietiški politiniai korektiškumas šios istorinės ir istoriografinės „traumos“ akivaizdoje dažniausiai baigiasi lengva

Šie profesinio lygmens argumentai vienu ar kitoku būdu funkcionuoja istorikų ceche. Mažiau svarstytas yra kitas istoriografijos tyrimų aktualumo pagrindimo būdas, orientuotas į visuomeninį šios disciplinos reikšmingumo dėmenį.

Visuomeninis požiūris

- 1) Kaip minėta, istoriografijos istorijos refleksija turėtų nutiesti supratimo tiltus tarp atskirų istorikų bendrijos narių. Žvelgiant iš visuomenės poreikių perspektyvos, jai iškyla dar didesnis ir sudėtingesnis uždavinys – reprezentuoti istorikų bendrijos veiklą ir jos rezultatus visuomenei, kartu – perprasti visuomenės poreikių, interesų kaitą. Tokiu būdu istoriografijos istorikui tenka savotiškas visuomenės ir istorinės kultūros kritiko vaidmuo ir leidžia jam prisidėti prie šiuolaikinės visuomenės, jos istorinės sąmonės pavidalų bei kaitos analizės¹⁶.
- 2) Kitas ne mažiau svarbus uždavinys istoriografijos refleksija užsiimantiems mokslininkams yra kritinio socialinio istoriografijos diskurso puoselėjimas (turime omenyje diskusinės atmosferos, recenzijų, polemikų ir kitų formų raišką). Tokio diskurso funkcionavimas atlieka

ranka nurašant visą Vidurio ir Rytų Europos ir Sovietų Sąjungos marksistinę tradiciją į „istorijos nuošalę“. Šį teiginį galėtų iliustruoti Matto Perry'o, 2002 m. parašiusio studiją – vadovėlių universitetams „Marksizmas ir istorija“ pavyzdys. Minėtame tekste vietos sovietinai marksizmo sampratai ir jos suponuotai istorijos supratimo, tyrimo bei aprašinėjimo versijai neatstos. Žr.: *Perry M. Marxism and history*. New York, 2002.

¹⁶ Bene pirmuoju bandymu Lietuvoje aktyviai ir įvairiais požiūriais kelti visuomenei, istorikams bei kūrėjams aktualius istorinės reprezentacijos klausimus derėtų įvardyti 1988 metais pasirodžiusią kolektyvinę studiją „Istorinės prozos byla“ (Istorinės prozos byla. Sud. L. Gadeikis. Vilnius, 1998).

savotišką „antivirusinės programos“ vaidmenį, padedantį visuomenei išvengti įvairių primityvių ir mokslinės kritikos neišlaikančių ideologemų poveikio¹⁷.

- 3) Reikšmingu istoriografijos slinkčių tyrinėtojo veiklos baru tampa visuomenės istorizacijos formų analizė. Istoriografiją suprantant plačiąja prasme, nuo istorijos vadovėlių iki kino dokumentikos, nuo istorijos siužetų naudojančių meno kūrinių iki specializuotų interneto tinklalapių, iškyla dar vienas rūpestis – dekoduoti istorinėje informacijoje užfiksuotas socialines-kultūrinės įkrovas, t. y. perprasti visuomenės istorizacijos konkrečių laikotarpiu formas ir pobūdį¹⁸.

Šalia profesinio bei visuomeninio istoriografijos istorijos reikšmingumo lygmenų funkcionuoja specifinis ir iki šiol mažai svarstytas – egzistencinis šios disciplinos svarbos aspektas.

Egzistencinis požiūris

Pas mus kiekvienas, norintis nukreipti žvilgsnį į istoriografijos plotmę, yra patyręs šio kio tokio neįtikojamo jausmą ir specifinės tradicijos slėgį, siekiantį dar Maironio laikus. Jį būtų galima išreikšti formuluote: „jei jums nepatinka mano istorija – parašykite geresnę“. Taigi tokio požiūrio suponuojamas „tradicinis“ kelias istoriografijos istorijos tyrimų link turėtų būti

---

¹⁷ Mūsų istorikai yra pasidarę „paraistorinės“ literatūros terminą, kuriuo įvardijami mokslinės kritikos neatlaikantys tekstai. Pavyzdžiui: *Aleksandravičius E.* Nuotykis praėjusieji beieškant, arba paraistorinės literatūros problemos // *Aleksandravičius E.* Praeitis, istorija ir istorikai. Vilnius, 2000, p. 15–26; *Bumblauskas A.* Penkios Zenono Ivinskio teorinės novacijos // Lietuvos istorijos studijos. 1997, Nr. 4, p. 14–33.

¹⁸ Vienas pirmųjų darbų, kuriame pademonstruotas dėmesys visuomenės istorinės sąmonės problemoms: Gyvosios istorijos programa: istorinė kultūra šiuolaikinės sąmonės formavimui (pagrindinio teksto autorius – A. Bumblauskas). Vilnius, 1998.

toks: reikia padirbėti prie konkrečios istorinės tiriamosios problematikos, o istoriografinės refleksijos (dažniausiai memuarų pavidalo) laukia ateityje. Pastaroji pozicija istoriografinius svarstymus sutapatina su kritika kaip negatyvia veikla, griaušančia „normalaus mokslo“ (T. Kuhno vartojamos sąvokos prasme) pagrindus. Tokį požiūrį būtina koreguoti. Istoriografijos istorijos kritinė funkcija, kaip matėme iš jai keliamų tikslų repertuaro, yra tik viena iš daugelio ir anaiptol ne pati svarbiausia. Juo labiau, kad šiuolaikinės istoriografijos istorijos kritinis potencialas, akivaizdu, nėra suprantamas kaip istorikų rūšiavimas į „baltuosius“ ir „juoduosius“ metraštininkus. Vienas iš atraminių šiuolaikinės istoriografinės kritikos dėmenų yra pastanga nusakyti *prielaidas*, paskatinusias vieno ar kito mokslinio diskurso genezę ir sklaidą. O daugelio praecies tyrinėtojų checho viduje kylančių nesuskalbėjimų ir nesusipratimų priežastys yra kaip tik tai, jog pas mus iki šiol neįtvirtinta mokslinio tyrimo prielaidų apibrėžimo praktika. Pagaliau akivaizdu ir tai, kad tik įtvirtinus visavertį istoriografijos istorijos pavidalą istorijos mokslo landšafte, Lietuvoje galėsime šią discipliną paversti ne tik kompleksiniu ir tarpdisciplininiu mūsų diskusijų ir autorefleksijų partneriu, bet ir sugebėsime išsivaduoti iš „pasakų pabaisos“ įvaizdžio.

Žvilgsnis į istoriografijos istorijos kompetencijos ribas atskleidė, jog savo galimybes pagrįstai kalbėti apie istorikų identiteto problema privalome vertinti labai kukliai. Šiuo atveju pranešimą užbaigti mums padeda pati XX amžiuje gyvavusi istorikų bendruomenė ir jos autorefleksijos tapatybės klausimais, suformulavusios keletą metaforų. Iš karto pripažįstame, jog šios metaforos nepretenduoja aprėpti bei išreikšti visą XX amžiuje gyvavusios istorikų bendruomenės metodologinę įvairovę, o labiau atskleidžia socialinį-kultūrinį dėmenį istorikų tapatybės žemėlapyje. Akivaizdu, kad

reikia įvertinti ir tai, jog istorikų tapatybę tarpukariu nusakanti metafora buvo jų pačių sukonstruota. Tuometinių istoriografinių refleksijų, apžvalgų ar recenzijų „nuosėdose“ visų išraiškingumu žybsi istoriko kaip *Lietuvos istorijos dirvonų plėšėjo* vaizdinys, įaudrinantis apmąstymus apie tuometinę istorijos metodologiją¹⁹. O sovietinės ideologizacijos mašinerija praeities tyrinėtojų bendrijai primetė iš anksto nukaldintą ir ideologinėse kovose išbandytą *istoriko – kario* metaforą, partiją ir vyriausybę prilyginant koviniam štabui, mokslo įstaigas – gerai parengtiems kariniams padaliniais, o mokslo įstaigų vadovams ir darbuotojams priskiriant karinių komendantų ir karinės įgulos vaidmenį²⁰. Tiesa, dėmesingesnis žvilgsnis į sovietinę istoriografiją, o ir tomis sąlygomis dirbusių praeities tyrinėtojų autorefleksija, su kaupu paliudija gana gausius dezertyravimo iš karinių įgu-

lų atvejus į netoliese nusidriekusius dirvonuojančius praeities lobynus...

Šiandieninė situacija siūlo naują metaforinį vaizdinį. Jeigu ant svarstyklių sudėtume visus suvažiavime nuskambėjusius pasisakymus, kuriuose matuota, ką nuveikėme ir kiek dar teks padaryti, matyt, niekas neabejos, kad nusvertų eventualūs, bet neatlikti darbai. Jų reikės imtis ne tik dėl „baltų dėmių“ naikinimo strategijos, bet ir todėl, kad laikas, visuomenė, metodologiniai ir struktūriniai istoriografijos pokyčiai praeities tyrinėtojai kasdien pateikia vis naujų, aktualių ir negalinčių dešimtmečiais laukti atsakymo klausimų. „Degančių“ klausimų. Todėl šiandien prieš akis iškyla *istoriko – gaisrininko* provaizdis... Žinoma, tai tik metaforos, kurias dar reikės patikrinti ir prakalbinėti pasitelkus kompleksinius istoriografijos istorijos tyrimus.

WHY IS HISTORY OF HISTORIOGRAPHY IMPORTANT? PROBLEMS OF HISTORIANS' IDENTITY IN THE LITHUANIAN HISTORIOGRAPHY

Aurimas Švedas, Aurelijus Gieda

Summary

This article discusses the limits of competence of the history of historiography. An attempt is made to answer the question, what positive effect could be gained from the investigations of the history of historiography for society, historians' community and individual researcher. Such task could be posed considering the history of historiography as a complex

discipline. Currently, efforts are made to evaluate the tradition of the research in the 20th century. The article raises an issue, whether it is possible to realize these efforts without conceptual history of historiography; hypotheses about alteration of identities of the community of Lithuanian historians are formulated.

*Įteikta 2005 10 10
Priimta spaudai 2005 12 13*

¹⁹ Pateiksime vieną pavyzdį: jau išėivijoje J. Jakštas, sveikindamas Z. Ivinskį penkiasdešimtmečio proga, džiaugiasi, jog pastarasis „Lietuvos praeities meile vedinas įsi-brovęs į Europos istorijos Meką tapo didžiausiu mūsų praeities dirvonų plėšiku ir savo darbas išrašė auksinėmis raidėmis savo vardą į mūsų istoriografiją“. Cituojama pagal: *Vasiliauskienė A.* Vienuolika Juozo Jakšto laišku profesoriui Zenonui Ivinskiui // *Istorija. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai.* 2000, t. XLVI, p. 47.

²⁰ Žr. Geologijos ir geografijos instituto mokslinio sekretoriaus S. Tarvydo pasisakymą 1948 m. sausio 13 d. Lietuvos TSR Mokslų akademijos Visuotinio susirinkimo sesijoje, skirtoje LTSR MA ideologinio darbo pagerinimo klausimams. LMAA, f. 1, ap. 2, b. 57, l. 53.